

Život jako dluh a splácení [1994]

Všechny živé bytosti, včetně těch nejprimitivnějších, se rodí z jiných živých bytostí, tedy v závislosti na nich. Na vyšší úrovni se stává zprvu jen účelnou a užitečnou, později naprosto nezbytnou rodičovská péče, často i spolupráce dalších jedinců téhož druhu, např. též smečky, stáda nebo zase mraveniště apod. V lidské společnosti jsou nároky na péči nejen rodičů, ale mnoha dalších lidí, zejména vychovatelů a učitelů, mimořádně vysoké. Malé dítě a mladý člověk se musí téměř všemu učit, a nejen ve škole, ale v celém životě. Málodky si však uvědomujeme, že toto učení, všechno to přebírání zkušeností, znalostí a dovedností má podobu koupě na úvěr. Čím vyspělejší je společnost, tím zadluženější je každý mladý člověk ve chvíli, kdy vstupuje do společnosti jako její plnoprávný člen. Ve starších společnostech to bylo mnohem nápadnější, protože úvěru se dostávalo mladým lidem velmi rozdílným a nevyváženým způsobem. S postupem demokratizace se mladým lidem dostává možnost a příležitosti v mnohem širším měřítku a snad i vyváženěji, ale stále nikoliv uspokojivě rozumným a promyšleným způsobem. Jako vedlejší a bohužel nemálo pochybný způsob obecné reakce na tento vývoj můžeme pozorovat také některé jeho stinné stránky. Především upadá do zapomnutí, že každému člověku zůstává z doby mládí veliký dluh, a to jak především vůči rodičům a nejbližším dalším lidem, tak vůči celé společnosti. Lidé, zejména mladí lidé, mají sklon svou zadluženost nebrat příliš vážně, a dívají se na úvěr, kterého se jim dostalo a dostává, jak na úplnou samozřejmost – pokud si to vůbec uvědomují. Proto je u nás tolik lidí, kteří si nedělají žádné starosti s tím, že žijí na dluh ještě v době, když už měli začít se splácením.

Dluh, o kterém tu mluvím, je sice nepochybně důležitým kapitálem, ale nikdo jej nemůže přepočítávat na peníze, i když se o to některé společnosti pokoušely a pokoušejí. Proto se může zdát, že to vlastně žádný dluh není, neboť dítě přece nemůže platně uzavírat žádnou smlouvu a dospělý člověk není tudíž povinen platit z půjčeného kapitálu úroky. Na druhé straně mají mnozí lidé pohotově výmluvu: ani rodinu, ani společnost, ani stát, ani dobu, ani civilizaci nebo kulturu atd. si nemohli svobodně vybrat, ale jsou nuceni žít tam, kde se právě ocitli. Pocit, že jsme vrženi do světa, který jsme si nevybrali, má dnes mnoho mladých lidí. Je to pocit, který jim často brání uznat, že i tak mají dluh, neboť po celé dětství a mládí přijímali a budou ostatně po celý svůj život nadále přijímat mnohé věci od druhých lidí. K čemu vede tato neochota uznat svou zadluženost a přijmout zároveň povinnost svůj dluh v životě postupně vyrovnávat? Důsledky jsou zřejmé: člověk, který necítí nebo neuznává svůj dluh, bude všechno, čeho v životě dosáhne, považovat za svou zásluhu, za výsledek svého přičinění a bude si dělat právo na to, aby tím plně disponoval. Kdyby mělo takových lidí ve společnosti přibývat, nutně by to znamenalo celkový úpadek nejen pro společnost, ale také pro tento typ lidí. Člověk je tvor, který daleko déle a daleko víc musí v mládí žít na úkor druhých. Čím méně bude lidí, kteří budou ochotni půjčovat kapitál svého vlastního života jen pro to, aby si takovíto zadlužení, ale dluhy nesplácející lidé mohli žít jenom nebo především pro sebe, tím nižší bude celkový kapitál, který každá generace bude schopna předat generaci následující. Ani v přírodě nemůže obstát žádný organismus, který je masívně napaden parazity. A žít na dluh a nesplácet, to je přece zcela jasný případ života na úkor druhých. Stěžujeme si na růst kriminality. Ale kriminalita má vždycky nějaké zázemí, z níž vyrůstá. Jejím zázemím je právě parazitismus méně nápadný, ale možná daleko škodlivější než vyslovená krádež nebo finanční podvod.

Český

rozhlas, 17. 1. 1994